

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ
ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ
КАФЕДРА ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Ю. Г. РУБАН

ПОЛІТИЧНІ ІДЕОЛОГІЇ

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ КОМПЛЕКС ДИСЦИПЛІНИ
для здобувачів спеціальності D4
«Публічне управління та адміністрування»
Ступінь вищої освіти «Магістр»
Освітньо-наукова програма
«Публічне управління та урядування» (денна форма)

Київ – 2025

*Рекомендовано до друку Вченою радою Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка
(протокол № 5 від 3 грудня 2025 року)*

Рецензенти:

Клименко Н. Г., доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри глобальної та національної безпеки Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Таран Є. І., кандидат політичних наук, доцент, заступник директора з науково-педагогічної роботи Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Рубан Ю. Г.

Політичні ідеології: навчально-методичний комплекс дисципліни для здобувачів спеціальності D4 «Публічне управління та адміністрування», ступінь вищої освіти «Магістр», освітньо-наукова програма «Публічне управління та урядування» (денна форма). Київ: ННПУДС КНУ імені Тараса Шевченка, 2025. 30 с.

Навчально-методичний комплекс дисципліни «Політичні ідеології» підготовлено для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти, які навчаються за освітньо-науковою програмою «Публічне управління та адміністрування» за спеціальністю D4 «Публічне управління та адміністрування» у Навчально-науковому інституті публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Навчально-методичний комплекс дисципліни містить програму курсу, плани лекційних та семінарських занять, методичні рекомендації до проведення семінарських занять, завдання для самостійної роботи, питання до іспиту, приклади оформлення модульної контрольної роботи та екзаменаційного білета до іспиту, перелік термінів з дисципліни, список рекомендованої літератури.

УДК 336.1:336.14

© Рубан Ю. Г., 2025

© Навчально-науковий інститут публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка, 2025

ЗМІСТ

ОСНОВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	4
ВСТУП	5
МЕТА, ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ ТА ЗАПЛАНОВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ.....	6
РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ ЗА ДИСЦИПЛІНОЮ	8
СПІВВІДНОШЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ З ДИСЦИПЛІНИ З ПРОГРАМНИМИ РЕЗУЛЬТАТАМИ НАВЧАННЯ.....	9
СХЕМА ФОРМУВАННЯ ОЦІНКИ. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ. СХЕМА ФОРМУВАННЯ ОЦІНОК	10
СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ЛЕКЦІЙ, ПРАКТИЧНИХ І СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ. РОЗПОДІЛ АКАДЕМІЧНОГО ЧАСУ	11
ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	12
ПЛАНІ ЛЕКЦІЙ.....	14
РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПЛАНУВАННЯ ТА ПРОВЕДЕННЯ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ	16
ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ.....	18
ІНДИВІДУАЛЬНЕ АНАЛІТИЧНЕ ЗАВДАННЯ	21
ЗРАЗОК ОФОРМЛЕННЯ ЗАВДАННЯ МОДУЛЬНОЇ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ	22
ЗРАЗОК ОФОРМЛЕННЯ ПИТАНЬ ДО ІСПИТУ	23
ОРІЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО ІСПИТУ З ДИСЦИПЛІНИ.....	24
ОСНОВНІ ТЕРМІНИ	26
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА.....	29

ОСНОВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Галузь знань	D «Бізнес, адміністрування та право»
Спеціальність	D4 «Публічне управління та адміністрування»
Освітньо-наукова програма	Публічне управління та адміністрування
Ступінь вищої освіти	Магістр
Курс	2
Семестр	1
ECTS	4
Кількість кредитів	4
Кількість годин	120
Кількість блоків	2
Характер дисципліни	Вибіркова
Лекції (год.)	14
Семінарські	6
Консультації	2
Самостійна робота	100
Вид підсумкового контролю	Іспит (письмовий екзамен)

ВСТУП

Необхідність вивчення дисципліни «Політичні ідеології» викликана впливом політичних ідеологій як особливої форми знання про державу і суспільство на підготовку і прийняття управлінських рішень.

Ідеології присутні в різних сферах життя осіб, груп і спільнот. Особливу роль у житті держави і суспільства відіграють політичні ідеології, оскільки в модерній державі вони є незамінним інструментом здобуття і здійснення влади. При цьому кожна політична ідеологія є явищем історичним, тобто виникає і змінюється в процесі політичної боротьби і змін в економічному, соціальному та культурному житті суспільств. Щоб залишатися політичними і впливати на поведінку осіб і груп на полі політики, ідеології адаптуються до цих змін, зокрема в медійній сфері.

Така адаптація до медійних можливостей почалася давно, прискорилося в часи винайдення книгодрукування і продовжується тепер. Ми бачимо, як політичні гравці активно та інноваційно використовують нові інформаційно-комунікаційні технології для мобілізації виборців і формування передмов для політичних дій. Таке використання зумовлює вплив цих технологій на політичні ідеології. Відбуваються двосторонні впливи, які не можуть бути обмеженими виключно процесами боротьби за владу. Сучасні інформаційно-комунікаційні технології вносять ідеологічні мотиви в процеси прийняття і реалізації управлінських рішень.

Тому для сучасного управлінця вкрай важливо розуміти і розрізняти політико-ідеологічну і раціональну (стратегічну) мотивацію рішень, використовувати ідеологічну мотивацію для підтримки прийняття і реалізації рішень у діалозі з бізнесом і громадянським суспільством.

Не менш важливим для акторів процесу публічного управління та адміністрування є розуміння вагомого впливу ідеологій на культурні процеси, а через них на процеси національної консолідації, формування і зміцнення національної ідентичності. Цей вплив дає змогу оцінити політичні ідеології у вимірі національної безпеки. Така оцінка є надзвичайно важливою через російську агресію проти України, що здійснюється за допомогою не лише військово-політичних, а й інформаційно-ідеологічних інструментів. На фоні ідеологічного протистояння з агресором розуміння особливостей політичних ідеологій і вміння публічних управлінців враховувати і використовувати ці особливості є важливою складовою їхніх компетентностей.

За рахунок розуміння сучасних методів та технологій впливу політичних ідеологій на прийняття управлінських рішень виникає можливість запропонувати найефективніші з них, тобто ті, що дають змогу вирішити низку проблем економічного та соціального життя держави, а також безпекових проблем.

Дисципліна «Політичні ідеології» є важливою складовою підготовки студентів за спеціальністю Д4 «Публічне управління та адміністрування». Набуті в процесі вивчення дисципліни знання, уміння та навички сприятимуть розвитку аналітичного мислення, спроможності формувати та оцінювати державну економічну, соціальну та культурну політику та представляти результати її реалізації на різних рівнях, формуванню власного бачення при розробці пропозицій.

Дисципліна спрямована на формування теоретичних знань щодо сутності та особливостей політичної ідеології як явища, особливостей змісту цього поняття в різні часи, шляхів впливу політичних ідеологій на політику та різні сфери державного і публічного управління. Курс спрямований на набуття практичних умінь і комунікативних навичок для використання одержаних знань у професійній діяльності.

Навчально-методичний комплекс дисципліни містить програму курсу, плани лекційних та семінарських занять, методичні рекомендації до проведення практичних і семінарських занять, завдання для самостійної роботи, питання до іспиту, приклади оформлення модульної контрольної роботи та екзаменаційного білета до іспиту, перелік термінів з дисципліни, список рекомендованої літератури.

МЕТА, ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ ТА ЗАПЛАНОВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

МЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«Політичні ідеології» полягає у формуванні у студентів системи знань щодо ідеології як суспільного явища, що виникло в процесі раціоналізації світу, розвивається як інструмент мобілізації в політиці, а відтак впливає на процеси публічного управління і демократичного врядування через участь у них акторів, які оперують своїм знанням про суспільство і політику у формі ідеологій; вміння використовувати знання про ідеології в процесах демократичного врядування, зокрема при залученні структур громадянського суспільства до підготовки і реалізації змін, що покращують якість управління; а також у набутті практичних навичок застосування отриманих знань для вирішення проблем у публічному управлінні та адмініструванні.

ВИМОГИ ДО ОПАНУВАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ:

1. *Знати:* конституційні засади організації державної влади і публічного управління та адміністрування в Україні, основи нормативно-правового забезпечення діяльності органів публічної влади; базові філософські, соціологічні та політологічні поняття, що описують формування соціальних порядків та перебіг політичних і управлінських процесів.

2. *Вміти:* використовувати аналітичні й статистичні методи обробки інформації щодо політичних, культурних і соціально-економічних процесів України та територіальних одиниць, результатів діяльності органів публічної влади, працювати з результатами соціологічних опитувань, національними і міжнародними базами даних, публікаціями в медіа як джерелами інформації про ідеологічні інструменти в політиці та їхні впливи на управління.

3. *Володіти:* навичками аналізу, синтезу, обробки та візуалізації статистичних, соціологічних та інших даних, роботи з нормативно-правовою базою, оформлення й представлення даних за допомогою програм пакета Microsoft Office (Excel, Word, Power Point та ін.).

АНОТАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ:

Розкриваються теоретико-методологічні основи знань про історичні особливості розвитку політичних ідеологій, їхню роль у житті сучасних суспільств і держав, впливу ідеологій на публічне управління та демократичне врядування, а також особливості появи політичних ідеологій в Україні та досвід їхнього впливу на політичні та управлінські процеси. Демонструються сучасні концепції, принципи й методи, що спираються на розуміння ролі ідеологій в управлінні та дають змогу в процесі активної взаємодії з громадянським суспільством реалізовувати зміни, спрямовані на підвищення якості управління і цілісності демократичного врядування.

ЗАВДАННЯ (НАВЧАЛЬНІ ЦІЛІ):

Згідно з вимогами Стандарту вищої освіти за спеціальністю D4 «Публічне управління та адміністрування» галузі знань D «Бізнес, адміністрування та право» для другого (магістерського) рівня вищої освіти дисципліна «Політичні ідеології» забезпечує набуття здобувачами освіти наступних компетентностей:

Назва компетентності	Код компетентності
<i>Загальні компетентності</i>	
Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу	ЗК1
Здатність удосконалювати професійний, інтелектуальний та культурний рівні	ЗК4
Здатність до професійного спілкування іноземною мовою	ЗК6

<i>Фахові (спеціальні) компетентності</i>	
Здатність представляти органи публічного управління у відносинах з іншими державними органами та органами місцевого самоврядування, громадськими об'єднаннями, підприємствами, установами і організаціями незалежно від форм власності, громадянами та налагоджувати ефективні комунікації з ними	ФК05
Здатність здійснювати професійну діяльність з урахуванням потреб забезпечення національної безпеки України	ФК06.
Здатність приймати обґрунтовані управлінські рішення з урахуванням питань європейської та євроатлантичної інтеграції	ФК10

РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ ЗА ДИСЦИПЛІНОЮ

Результат навчання (1. Знати; 2. Вміти; 3. Комунікація; 4. Автономність та відповідальність)		Форми та методи викладання і навчання	Методи оцінювання	Відсоток у підсумко- вій оцінці з дисципліни
Код	Результат навчання			
1.1	Знати філософські, соціологічні і політологічні підходи до аналізу знання про суспільство як соціального явища і змісту поняття політичної ідеології	Лекція, самостійна робота	Опитування, контрольні роботи, аналітичне завдання, презентації, іспит	8
1.2	Знати ключові теоретичні результати, що визначають ідеології як суспільне явище і особливу форму знання про суспільство, політику, владу, управління та їхню морфологію і роль у демократичних процесах	Лекція, семінарське заняття, самостійна робота		9
1.3	Знати особливості ідеологій, що справили значний вплив на суспільства і політику, а також нових ідеологій (фемінізм, захист довкілля, популізм, релігійний фундаменталізм), розуміти їхню роль у створенні коаліцій і політичній мобілізації у різних суспільствах	Лекція, семінарське заняття, самостійна робота		8
2.1	Вміти діагностувати ідеологічні впливи в українських політичних і соціальних процесах і їхній вплив на публічне управління та демократичне врядування з точки зору якості підготовки і реалізації рішень та національної безпеки	Лекція, семінар самостійна робота	Презентація результатів самостійної аналітичної роботи, дискусія	10
2.2	Застосовувати аналітичні методи для проведення оцінки впливу різних ідеологій у конкретних ситуаціях підготовки та реалізації управлінських рішень	Лекція, семінар, самостійна робота		9
3.1	Здатність презентувати результати аналітичного дослідження щодо проблем впливу ідеологій на управлінські рішення, на ефективність взаємодії держави і громадянського суспільства та шляхів їхнього вирішення з використанням сучасних комунікаційних технологій	Лекція, семінар самостійна робота	Презентація, дискусія, опитування	10
3.2	Здатність вести дискусію, аргументовано обґрунтовувати власні думки щодо ролі ідеологій в українській політиці та управлінні, використовувати цю здатність як інструмент взаємодії з громадянським суспільством і бізнесом у ході публічного комунікаційного процесу	Лекція, самостійна робота		10
автономність та відповідальність: продемонструвати розуміння особистої відповідальності за організацію процесів демократичного управління та врядування, в тому числі відповідальність за результативну взаємодію з громадянським суспільством в цих процесах, зокрема шляхом аналізу та оцінки ідеологічних впливів				
4.1	Обґрунтування потреби змін для забезпечення належної якості державного управління та врядування в організації в умовах ідеологічних впливів, в групі/колективі/команді та на особистісному рівні	Самостійна робота	Опитування, контрольна робота	12
4.2	Обґрунтування цілей, методів, інструментів та практичних кроків з їхнього використання при проектуванні та здійсненні змін у процесах державного управління та врядування	Семінар, самостійна робота		12
4.3	Дослідження та оцінки результатів здійснення змін для забезпечення якості державного управління та врядування в умовах ідеологічних впливів	Самостійна робота		12

СПІВВІДНОШЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ З ДИСЦИПЛІНИ З ПРОГРАМНИМИ РЕЗУЛЬТАТАМИ НАВЧАННЯ

Результат навчання										
Програмні результати навчання	1.1	1.2	1.3	2.1	2.2	3.1	3.2	4.1	4.2	4.3
ПРН03. Визначати основні засади національної безпеки та уміти попереджати й нейтралізувати виклики і загрози національним інтересам України в межах своєї професійної компетенції.	+	+	+	+		+	+	+	+	+
ПРН08. Уміти здійснювати ефективну комунікацію, аргументувати свою позицію, використовувати сучасні інформаційні та комунікаційні технології у сфері публічного управління та адміністрування на засадах соціальної відповідальності, правових та етичних норм						+	+	+	+	+
ПРН09. Спілкуватися іноземною мовою на професійну тематику, обговорювати проблеми публічного управління та результати досліджень						+	+	+		
ПРН15. Розробляти та викладати спеціальні навчальні дисципліни з питань публічного управління та адміністрування у закладах вищої освіти	+	+	+			+	+	+		

СХЕМА ФОРМУВАННЯ ОЦІНКИ. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ. СХЕМА ФОРМУВАННЯ ОЦІНОК

Форми оцінювання студентів:

Контроль знань здійснюється за системою ECTS, яка передбачає дворівневе оцінювання засвоєного матеріалу, зокрема оцінювання теоретичної підготовки – результати навчання (знання 1.1 – 1.3), що становить 25 % від загальної оцінки за семестр та оцінювання практичної підготовки – результати навчання (вміння 2.1 – 2.2; комунікація 3.1 – 3.2; автономія 4.1 – 4.2), що складає 75 % загальної оцінки за семестр;

– семестрове оцінювання (MAX – 60 балів / MIN – 36 балів):

Усне опитування, дискусія (PH1; 2.1 – 2.2; 3) – 6 балів / 4 бали;

Проміжна контрольна робота (1 КР, 10 балів макс.) (PH 1; 2.1 – 2.2; 4) – 10 балів / 6 балів;

Індивідуальне аналітичне завдання (PH 3; 4) – 20 балів / 12 балів;

Самостійна робота (PH 1; 2; 3; 4) – 24 бали / 14 балів;

Перескладання семестрового контролю з метою покращення позитивної оцінки не допускається; заключне оцінювання (MAX – 40 балів / MIN – 24 балів): формою заключного оцінювання є іспит. Формою проведення іспиту є письмова робота із завданнями різного рівня складності. У письмовій роботі оцінюються результати навчання 1.1 – 1.3; 2.1 – 2.3; 3.1 – 3.2; 4.1 – 4.2. Максимальна кількість балів, яка може бути отримана студентом під час іспиту, становить 40 балів;

підсумкове оцінювання: підсумкова оцінка визначається як сума оцінок (балів) за всіма успішно оціненими результатами навчання під час семестру (оцінки нижче мінімального порогового рівня до підсумкової оцінки не додаються) та оцінки, отриманої під час іспиту. Максимальна кількість балів, яка може бути отримана студентом, становить 100 балів.

Організація оцінювання:

Семестрове оцінювання: оцінювання здійснюється впродовж семестру усіх видів робіт, включаючи опитування, самостійну роботу, виконання і презентацію індивідуального аналітичного завдання.

Змістовий блок 1: опитування, виконання самостійних завдань, проміжна контрольна робота (Min. – 12 балів, Max. – 20 балів).

Змістовий блок 2: опитування, виконання самостійних завдань (Min. – 12 балів, Max. – 20 балів).

Виконання та презентація індивідуального аналітичного завдання (Min. – 12 балів, Max. – 20 балів).

	ЗМ1	ЗМ2	Індивідуальна аналітична робота	Іспит	Підсумкова оцінка
Мінімум	12	12	12	24	60
Максимум	20	20	20	40	100

Студент не допускається до іспиту, якщо під час семестру набрав менше 36 балів. Для допуску до іспиту обов'язковим є виконання індивідуальної роботи, самостійних завдань, реферату.

Шкала відповідності:

Відмінно / Excellent	90-100
Добре / Good	75-89
Задовільно / Satisfactory	60-74
Незадовільно з можливістю повторного складання / Fail	0-59

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ЛЕКЦІЙ, ПРАКТИЧНИХ І СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ. РОЗПОДІЛ АКАДЕМІЧНОГО ЧАСУ

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ЛЕКЦІЙ І СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

№ теми	Назва теми	Кількість годин		
		Лекції	Семінари	Самостійна робота
ЗМІСТОВИЙ БЛОК 1 «Політичні ідеології і їхня роль у публічному управлінні»				
1	Особливості знання про соціальний світ. Політика в модерну епоху і роль ідеологій. Політичні ідеології як явища Модерну.	2		10
2	Морфологія ідеологій. Критика ідеологій. Публічне управління та ідеології: неминучі і небажані впливи.	2		10
3	Лібералізм як точка відліку і його продовження. Ліберальне управління і демократичне врядування.	2	1	5
4	Консерватизм і європейська християнська демократія. Оновлене розуміння традиції	1	1	5
5	Націоналізм і його вплив на формування сучасного світу	1	1	5
6	Соціалізм. Помірковані та радикальні ідеологічні продовження теорій Маркса	2	1	5
ЗМІСТОВИЙ БЛОК 2 «Політичні ідеології та комунікаційні війни»				
7	Сучасні моделі політичної гри і особливості ідеологій як інструменту організації політичних коаліцій. Ідеологія як ідентичність. Ідеології у XXI столітті	2	1	7
8	Політичні конфлікти в ідеологічному вимірі і національна безпека.	2	1	8
	Усього	14	6	100

Загальний обсяг – 120 год., в тому числі:

лекції – 14 год ;

семінарські заняття – 6 год;

самостійна робота – 100 год.

ЗМІСТОВИЙ БЛОК 1

«Політичні ідеології і їхня роль у публічному управлінні»

Тема 1. Особливості знання про соціальний світ. Політика в модерну епоху і роль ідеологій.

Особливості знання про природу і про соціальний світ. Різниця у методах та результатах досліджень. Sciences and Humanities. Знання про суспільство як інтерпретація. Релігія і домодерне знання про суспільство і політику, пошук гармонії.

Вплив секуляризації та раціоналізації в ранньомодерній Європі на знання про суспільство. Поява нових гравців на політичному полі і вибір еліт на користь модерної держави. Конкуренція держав і змагальність у політиці. Демократія і розширення політичного народу. Поява ідеологій як інструмента політичної мобілізації і дії.

Тема 2. Морфологія ідеологій. Критика ідеологій. Публічне управління та ідеології: неминучі і небажані впливи.

Морфологія ідеологій. Ідеології як репрезентація і форма знання про суспільство і політику. Взаємодія і співвідношення ідеології, політичної філософії і політичної науки. Глибокі і неглибокі ідеології.

Влада, знання і право в контексті функціонування модерної держави. Взаємні впливи публічного управління та ідеології.

Тема 3. Лібералізм як точка відліку і його продовження. Ліберальне управління і демократичне врядування.

Історичний контекст появи лібералізму як першої ідеології. Успіх лібералізації економік як поштовх до застосування свободи в політиці. Зasadничі принципи лібералізму: політика як інструмент покращення суспільства, негативна свобода, правова рівність, прогрес. Лібералізм і демократія: спільний шлях і проблеми. Критика лібералізму. Лібералізм в управлінні: виробництво свободи, заохочення до певних моделей поведінки, посилення ролі громадянського суспільства. Конституціоналізм. Присутність лібералізму в Конституції, політичній практиці і управлінських рішеннях в Україні.

Тема 4. Консерватизм і європейська християнська демократія. Оновлене розуміння традиції.

Консерватизм як критика лібералізму. Складність відносин у суспільстві як виправдання традиції. Відповідальність у спільноті проти індивідуалізму. проти Церква і традиція як інструменти збереження влади еліт. Ідея консервативної революції і дискредитація консерватизму в 30-ті роки ХХ століття. Нове продовження: європейська християнська демократія. Ліберально-консервативний консенсус. Радикальний консерватизм і неоконсерватори на початку ХХІ століття. Політичний консерватизм в Україні і проблема винайдення традиції.

Тема 5. Націоналізм і його вплив на формування сучасного світу.

Глибокі і неглибокі ідеології. Націоналізм як відповідь на зміни в суспільствах і в політиці. Націоналізм і демократія. Множинність націоналізмів. Націоналізм у Центральній і Східній Європі і його вплив на Україну. Антиколоніальна боротьба і роль націоналізму у формуванні політичної карти світу. Запозичення глибини: ліберальний, консервативний і соціалістичний націоналізми, особливості їхнього впливу на управління.

Тема 6. Соціалізм. Помірковані та радикальні ідеологічні продовження теорій Маркса.

Витоки соціалізму в політиці та ідеологіях. Моральний імпульс соціалізму і економічна реальність. Комунізм як радикальний розвиток соціалістичної ідеології. Соціал-демократія проти комунізму. Соціальна держава в країнах ЄС. Пошук нових продовжень у ХХІ столітті. Вплив соціалістичної ідеології в Україні в політиці і в публічному управлінні.

ЗМІСТОВИЙ БЛОК 2

«Політичні ідеології та їхні війни у XXI столітті»

Тема 6. Сучасні моделі політичної гри і особливості ідеологій як інструменту організації політичних коаліцій. Ідеологія як ідентичність. Ідеології у XXI столітті.

Політика як гра коаліцій. Особливості формування коаліцій, ідентичність та організація. Роль ідеології в цих процесах, їхній вплив на управління. Ідеологія як мова і розрізнення свій/чужий. Взаємопроникнення домінуючих ідеологій. Стабільність соціально-економічних політик і розчарування виборців. Популізм як реакція на проблеми ліберальної демократії. Сучасні інформаційно-комунікативні технології і нові інструменти формування політичних коаліцій. Інформаційні війни. Зростання ролі ідеологій як інструментів у боротьбі за реалізацію національних інтересів.

Тема 7. Політичні конфлікти в ідеологічному вимірі і національна безпека.

Особливості масового суспільства і роль медіа в ньому. Політичні ідеології в тоталітарних режимах. Ідеологія як виправдання репресій і агресії. Історична наука, ідеологія та історична пам'ять. Україно-російська «війна пам'ятей». Російська агресія і роль ідеології в її підготовці та здійсненні.

Вплив ідеологій як фактор національної безпеки у XXI столітті. Ідеологічні протистояння як проекція боротьби за реалізацію інтересів держав.

ЗМІСТОВИЙ БЛОК 1

«Політичні ідеології і їхня роль у публічному управлінні»

Лекція 1. Особливості знання про соціальний світ. Політика в модерну епоху і роль ідеологій.

1. Прогностичність як особливість пізнання природи завдяки модерній науці.
2. Проблема пізнання соціального світу: історичність/змінність об'єкта, суб'єкт невіддільний від об'єкта. Інтерпретаційність знання про суспільство. Різниця у методах та результатах досліджень між Sciences and Humanities.
3. Форми політичної боротьби і знання про них. Пошук гармонії від Платона до Блаженного Августина: політична боротьба як результат недосконалості людської природи.
4. Розчаклування світу і протестантська революція. Війни, економічний розвиток і поява нових гравців на політичному полі. Нове бачення політики: конкуренція як норма. Пошук гарантій безпеки для учасників політичного процесу та прав власності.
5. Поява нової політичної форми – модерної держави. Релігія відходить у приватну сферу, політика і управління стають публічними. Управлінські рішення пов'язуються з раціонально поясненими інтересами держав і осіб.
5. Ідеї філософів як інструмент політичної мобілізації: розум як інструмент удосконалення суспільств. Народ, демократія, парламент, конституція – новий зміст старих понять. Нове знання про суспільство спонукає до фундаментальних змін у соціальних порядках.
6. Ідеології як картини світу, навколо яких гуртуються політичні сили. Боротьба за владу як боротьба ідеологій.

Лекція 2. Морфологія ідеологій. Критика ідеологій. Публічне управління та ідеології: неминучі і небажані впливи.

1. Морфологія ідеологій. Радикальність і поміркованість ідеологій. “Ліві” і “праві” ідеології.
2. Ідеології як репрезентація і форма знання про суспільство і політику. Особливості впливу репрезентацій. Переконавання проти пояснення.
2. Взаємодія і співвідношення ідеології, політичної філософії і політичної науки. Глибокі і неглибокі ідеології.
3. Влада, знання і право в контексті становлення і функціонування модерної держави. Комунікаційні впливи між цими явищами.
4. Взаємні впливи публічного управління та ідеології. “Кінець історії”, ринкова економіка як запорука демократії, глобалізація і зменшення ролі національних держав як ідеології. Наслідки впливу цих ідеологічних постулатів для економіки і безпеки.

Лекція 3. Лібералізм як початок ідеологій і його продовження. Ліберальне управління і демократичне врядування.

1. Історичний контекст появи лібералізму як першої ідеології. Колоніальна торгівля, війни і розвиток економік. Laissez faire і успіх демонополізації/ лібералізації економіки як стимул до застосування свободи в політиці.
2. Зasadничі принципи лібералізму. Індивід існує незалежно від громади/стану. Кант: всі індивіди рівні, бо в рівною мірою можуть користуватися Verstand і Vernunft. Прогрес завдяки розуму.
3. Суспільство різноманітне в рівності. Правова рівність і негативна свобода. Рівність перед законом і поява модерного права.
4. Розум пізнає суспільство і через політику/прийняття законів покращує його. Розширення політичного народу і конституціоналізм. Поділ влад. Лібералізм і демократія: спільний шлях і проблеми ліберальної демократії.
4. Критика лібералізму. Лібералізм в управлінні: виробництво свободи, заохочення до певних моделей поведінки. Нове розуміння ролі громадянського суспільства: обмеження і контроль влади, діалог з владою, образ майбутнього.
5. Присутність лібералізму в Конституції, політичній практиці і управлінських рішеннях в Україні.

Лекція 4. Консерватизм і європейська християнська демократія. Оновлене розуміння традиції. Націоналізм і його вплив на формування сучасного світу.

1. Консерватизм як критика лібералізму. “Соціальна тканина”: складність відносин у суспільстві як виправдання традиції. Загроза державного втручання у приватне життя. “Закони не покращують суспільство, а фіксують досягнутий ним стан”.

2. Відповідальність у спільноті проти індивідуалізму. Республіканізм і позитивна свобода.

3. Церква і традиція як інструменти збереження влади еліт. Ідея консервативної революції і дискредитація консерватизму в 30-ті роки ХХ століття.

4. Нове продовження: європейська християнська демократія. Ліберально-консервативний консенсус. Радикальний консерватизм і неоконсерватори на початку ХХІ століття. Політичний консерватизм в Україні і проблема винайдення традиції.

5. Націоналізм як реакція на ліберальну ідею універсального розуму. Романтизм і нове розуміння культури.

6. Рівність усередині нації. Націоналізм і демократія. Множинність націоналізмів. Запозичення глибини: ліберальний, консервативний і соціалістичний націоналізми, особливості їхнього впливу на управління. Націоналізм у Центральній і Східній Європі і його вплив на Україну. Антиколоніальна боротьба і роль націоналізму у формуванні політичної карти світу.

Лекція 5. Соціалізм. Поміркovanі та радикальні ідеологічні продовження теорій Маркса.

1. Витоки соціалізму в політиці та ідеологіях. Урбанізація другої половини ХІХ століття і робітничий клас. Критика обмеженості політичних прав, вимога соціальних гарантій.

2. Моральний імпульс соціалізму і економічна реальність. Європейська соціал-демократія і її еволюція. Соціальна держава в країнах ЄС.

3. Російський комунізм як радикальний розвиток соціалістичної ідеології. Тоталітаризм в СРСР: політична практика, терор і марнування ресурсів в управлінських рішеннях і їхні ідеологічні пояснення.

4. Націонал-соціалізм у Німеччині. Ідеологія боротьби рас і її ірраціональність при прийнятті управлінських рішень. Друга світова війна як ідеологічне протистояння.

5. Вплив соціалістичної ідеології в Україні в політиці і в публічному управлінні. Проблема соціалістичних ідеологем у Конституції України.

ЗМІСТОВИЙ БЛОК 2

«Політичні ідеології та їхні війни у ХХІ столітті»

Лекція 6. Сучасні моделі політичної гри і особливості ідеологій як інструменту організації політичних коаліцій. Ідеологія як ідентичність. Ідеології у ХХІ столітті.

1. Модель Вебера-Тіллі: політика як гра коаліцій. Особливості формування коаліцій, ідентичність та організація. Роль ідеології в цих процесах, їхній вплив на управління.

2. Ідеологія як мова і розрізнення свій/чужий. Взаємопроникнення домінуючих ідеологій. Стабільність соціально-економічних політик і розчарування виборців. Популізм як реакція на проблеми ліберальної демократії.

3. Сучасні інформаційно-комунікативні технології і нові інструменти формування політичних коаліцій. Особливості масового суспільства і роль медіа в ньому. Медіа-харизма лідера як ідеологія. Інформаційні війни. Зростання ролі ідеологій як інструментів у боротьбі за реалізацію національних інтересів.

Лекція 7. Політичні конфлікти в ідеологічному вимірі і національна безпека.

1. Ідеологічні протистояння в боротьбі за національні інтереси держав. Вплив ідеологій як фактор національної безпеки у ХХІ столітті. Політичні ідеології в авторитарних режимах: росія, Іран, Північна Корея. Ідеологія як виправдання репресій і агресії.

2. Ідеологія “братніх народів” і її вплив на управлінські рішення в Україні. Кампанії проти НАТО. Демонтаж Збройних Сил і ослаблення сектору безпеки.

3. Історична наука, ідеологія та історична пам’ять. Україно-російська «війна пам’ятей» як ідеологічне протистояння. Російська агресія і роль ідеології в її підготовці та здійсненні.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПЛАНУВАННЯ ТА ПРОВЕДЕННЯ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Планування занять відбувається згідно з вимогами навчального плану підготовки здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти за освітньо- науковою програмою «Публічне управління та адміністрування».

Семінарське заняття – навчальне заняття у формі колективного обговорення наперед визначених викладачем питань, доповідей, рефератів, завдань, есе тощо. Семінарське заняття спрямовано на поглиблення та систематизацію знань здобувачів освіти, організацію та підвищення рівня автономності їх самостійної пізнавальної діяльності, формування оціночних суджень.

На кожному семінарському занятті викладач оцінює якість виконання здобувачами освіти завдань, їх виступи, активність, уміння формулювати та відстоювати свою позицію тощо.

Семінарські заняття звичайно проводять з однією академічною групою. У разі незначної кількості студентів в академічних групах допускається зведення на семінарському занятті двох і більше академічних груп (сукупна кількість студентів у зведеній групі не має перевищувати 30 осіб).

Плануючи семінарські заняття з дисципліни, слід враховувати їх призначення:

- закріплення, поглиблення і розширення знань студентів, отриманих під час лекцій;
- формування вміння постановки і рішення інтелектуальних завдань і проблем;
- удосконалення здібностей по аргументації студентами своєї точки зору, а також по доведенню і спростуванню інших суджень;
- демонстрація студентами досягнутого рівня теоретичної підготовки;
- формування вміння й навички самостійної роботи з різним джерелами (монографії, наукові статті, інтернет-ресурси органів публічної влади тощо);

Завдання семінарського заняття:

Семінарські заняття виконують такі основні функції (відповідно формулюють дидактичні цілі заняття: навчальну, виховну і розвивальну):

- навчальну – поглиблення, конкретизацію, систематизацію знань, засвоєних під час лекційних занять та у процесі самостійної підготовки до семінару;
- розвивальну – розвиток логічного мислення студентів, набуття ними умінь працювати з різними літературними джерелами, формування умінь і навичок аналізу фактів, явищ, проблем тощо;
- виховну – патріотичне виховання, виховання економічної, екологічної культури і мислення, прищеплення інтересу до вивчення конкретної дисципліни та до фаху, формування потреби здорового способу життя тощо;
- діагностично-корекційну – контроль за якістю засвоєння студентами навчального матеріалу, виявлення прогалин його засвоєнні та їх подолання.

Особливості семінару:

- активна участь самих студентів у з'ясуванні сутності проблем, питань, що були винесені на розгляд;
- викладач надає студентам можливість вільно висловлюватися під час розгляду питань, що винесені на обговорення, допомагає їм вірно будувати свої міркування; така навчальна мета семінару вимагає, щоб студенти були добре підготовлені до заняття;
- якщо студенти не підготовлені до заняття, то семінарське заняття перетворюється у фронтальну бесіду (викладач ставить запитання, студенти відповідають на них).

Структура семінарського заняття:

- організаційна частина – допомагає мобілізувати студентів до навчання; активізувати їхню увагу; створити робочу атмосферу для проведення заняття; містить привітання викладача зі студентами, виявлення відсутніх, перевірку підготовленості до заняття;
- мотивація та стимулювання навчальної діяльності – передбачає формування потреби вивчення конкретного навчального матеріалу, повідомлення теми, мети та завдань. Мотивації сприяє чітке усвідомлення його мети, що полягає в досягненні кінцевого, запланованого результату спільної діяльності викладача й студентів;
- обговорення навчальних питань семінару – полягає в обговоренні й керуванні процесом розгляду основних питань семінару відповідно до обраного виду і методики його проведення. Викладач має

подбати про поетапне обговорення, сприймання, розуміння, закріплення і застосування студентами вивченої навчальної інформації;

– діагностика правильності засвоєння студентами знань – допомагає викладачеві та студентам з'ясувати причину нерозуміння певного елемента змісту навчальної інформації, невміння чи помилковості виконання інтелектуальної або практичної дії. Здійснюється за допомогою серії оперативних короточасних контрольних робіт (письмових, графічних, практичних), усних фронтальних опитувань, тренінгу тощо), з використанням комп'ютерної техніки;

– підбиття підсумків заняття – передбачає коротке повідомлення про виконання запланованої мети, завдань заняття (аналіз того, що було розглянуто, мотивацію діяльності групи і окремих студентів, оцінювання їхньої роботи);

– повідомлення завдань на наступне семінарське заняття – містить пояснення щодо змісту питань, які розглядатимуться на наступному семінарському занятті.

ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Змістовий блок 1. Політичні ідеології та їхня роль у публічному управлінні Семінарське заняття 1. Лібералізм як точка відліку і його продовження. Консерватизм: реакція і альтернатива.

План заняття

Лібералізм в економіці і політиці. Ліберальна і авторитарна політики.

Демократія як змагання. Ліберальна репрезентація демократії і її адресати в різний час у різних державах.

Консервативна репрезентація і її адресати. Консерватизм і неліберальна демократія. Лібералізм і консерватизм: протистояння та зближення.

Лібералізм і консерватизм у Конституції України. Ставлення в українському суспільстві до лібералізму і консерватизму. Релігійні і державні свята, ратифікація Стамбульської конвенції.

Навчальна мета: формування у студентів цілісного розуміння ідеологій як суспільно-політичних явищ, що зазнають змін разом зі змінами у суспільстві і впливають на суспільство, а значить впливають на управлінські рішення.

Завдання 1. Проаналізувати один-два звіти про стан економічної та політичної свободи в Україні і місце у відповідних рейтингах. Порівняти Україну в цих рейтингах із країнами ЦСЕ (Польща, Литва, Угорщина).

Завдання 2. Дослідити, як змінювалося право на участь у виборах у Європі у XIX-XX століттях і роль ліберальної ідеології в цьому процесі.

Завдання 3. Оцінити вплив лібералізму і консерватизму на політику і управління в країнах Євросоюзу (Польща, Литва, Італія, Швеція).

Завдання 4. Визначити “ліберальні” і “консервативні” статті Конституції України та оцінити стан їхньої імплементації. За результатами парламентських виборів 2019 року оцінити підтримку ліберальної та консервативної ідеологій.

Запитання для контролю знань:

У чому полягають ті принципи ідеології лібералізму, які її вирізняють і від яких вона не може відмовитись?

Охарактеризуйте базові риси ліберальної демократії. Якою є соціальна база ліберальної ідеології і як вона змінювалася в Європі і в Україні в 1990-2000-х роках?

Що є причиною зближення ліберальної і консервативної політичної ідеології в Європі, який історичний досвід захопив цей процес?

Оцініть стан реалізації ліберального принципу поділу влад в Україні.

Чи є в Україні передумови для посилення підтримки консервативної ідеології? Якими ці передумови могли б бути?

Які управлінські рішення в останній рік можна назвати такими, що мотивовані ліберальним баченням суспільства?

Які управлінські рішення в останній рік можна назвати такими, що мотивовані консервативним баченням суспільства?

Опишіть воєнний стан з точки зору базових принципів ліберальної ідеології.

Яким є бачення держави і громадянського суспільства у війні в Україні з точки зору ліберальної ідеології?

Рекомендована література: 2, 3, 4, 5, 7, 14, 19

Семінарське заняття 2. Націоналізм і його вплив на формування сучасного світу. Соціалізм: помірковані та радикальні продовження теорії Маркса.

Ліберальний і консервативний націоналізм. Ідеологічні засади націоналізму та ідеологічна полеміка навколо них.

Націоналізм як антиімперська ідеологія. Націоналізм у Центральній і Східній Європі XIX-XX століття і його вплив на Україну.

Соціалізм і соціуми середини XIX століття. Урбанізація, індустріальна революція: нові гравці в політиці і їхні ідеології.

Радикальний соціалізм у росії і вплив на Україну. Тоталітаризм і його ідеологічні апарати.

Європейська соціал-демократія у XX-XXI століттях і її ідеологія: зміна адресатів.

Національно-визвольна боротьба в Україні в XIX_XX століттях: єдина мета, різні ідеології.

Соціалізм в Конституції України і політичному житті: широка присутність.

Навчальна мета: Поглиблення знань про ідеології, які найбільше вплинули на історію боротьби за незалежність України у XX столітті і продовжують впливати на управлінські рішення тепер, сформувані у студентів розуміння загроз від радикалізації ідеологій, що призводить до радикалізації політики.

Завдання 1. Визначити джерела політичної ідеології націоналізму, причини, через які він є неглибокою ідеологією, і способи, в які ця глибина компенсується політиками.

Завдання 2. Дослідити різницю у формуваннях ідеології націоналізму у Західній і Східній Європі.

Завдання 3. Оцінити вплив соціалізму і політичних сил, які його пропагували, на перебіг боротьби за незалежність України.

Завдання 4. Продемонструвати на прикладі Конституції України вплив ідеології соціалізму на право і управління. Ідеологізація соціальних прав.

Запитання для контролю знань:

У чому полягає демократичний потенціал націоналізму і його роль у демократизації політичних процесів?

Які особливості ідеології націоналізму у Східній Європі порівняно з Західною? Чим обумовлений політичний потенціал міфології національного відродження?

Яке значення має економічний розвиток для розвитку соціал-демократії? Як соціалізм адаптувався до політичних процесів у постколоніальних суспільствах Африки і Азії?

В яких обставинах тоталітаризм діє як ідеологія (комунізм, нацизм), а в яких – як політична практика терору?

Чи є в Україні політичні сили, які закликають до демонтажу практик перерозподілу доходів, перегляду правових норм чи управлінських підходів, успадкованих від радянських часів?

Чи існує в українському суспільстві підтримка соціалістичної ідеології і як вона впливає на гравці на полі політики?

Рекомендована література: 7, 9, 10, 12, 14, 17, 22

Семінарське заняття 3. Особливості ідеологій як інструменту організації політичних коаліцій. Ідеології у XXI столітті. Політичні конфлікти в ідеологічному вимірі і національна безпека.

План заняття

Мобілізація і дія політичних коаліцій: роль інтересів, організації, ідентичності.

Ідеологія як мова і розрізнення в сучасній медіатизованій політиці.

“Ідеологічний консенсус” у демократіях і розчарування виборців. Популізм і його наслідки для управління.

Ідеологія на озброєнні антидемократичних сил. “Демократизація” виробництва знання, теорії змови і їхні наслідки для політики і управління.

Російська агресія у ідеологічному вимірі. Війна пам’ятей як війна культур.

Оцінка ідеологій як оцінка політик, які вони здійснюють. Свобода проти насильства.

Навчальна мета: формування у студентів здатності до цілісної оцінки ідеологій з точки зору політичних і управлінських практик, які заохочує/формує конкретна ідеологія.

Завдання 1. Дослідити модерну державу як коаліцію на полі політичних ігор різних акторів. Описати роль ідентичності в боротьбі за реалізацію інтересів держави.

Завдання 2. Описати ідеологію популізму як особливу мову на прикладах українських та іноземних виборчих кампаній.

Завдання 3. Визначити головні тези та наративи російської ідеології, що виправдовує і заохочує агресію.

Завдання 4. Ідеологія і пропаганда як механізми її поширення.

Завдання 5. Запропонувати шляхи подолання загроз національній безпеці, створених російським ідеологічним впливом.

Дискусія: Чи є ефективною існуюча система протидії російській ідеології, спрямованій на розмивання української ідентичності?

Запитання для контролю знань:

Як сила і слабкість коаліції пов'язані з ідеологією? Як пов'язані ідеологія та ідентичність, ідеологія та організація коаліції?

Чи є українська коаліція сильною і які інструменти використовує російський агресор для її послаблення?

Наведіть приклади популізму в ідеологіях українських політичних сил.

Які мовні патерни використовують політичні конкуренти для ідентифікації свій/чужий?

Сформулюйте базові тези російської ідеології. Як вони співвідносяться зі знанням історичної науки, економіки, соціології?

Що означає російська ідеологія для демократії? Що означає підтримка кремлівського режиму на виборах?

Охарактеризуйте роль ідеології у створенні механізмів національної безпеки. Які ідеологи поширює російський шоу-бізнес/кіно/література і які ризики для української та європейської безпеки вони створюють?

Запропонуйте власні ідеї щодо вдосконалення системи протидії російській ідеології та пропаганді.

Рекомендована література: 1, 2, 6, 8, 18, 21

ІНДИВІДУАЛЬНЕ АНАЛІТИЧНЕ ЗАВДАННЯ

Програма дисципліни передбачає опанування студентом певних навчальних одиниць самостійно. Так, студенту необхідно виконати індивідуальне аналітичне завдання (ІАЗ).

Метою ІАЗ є закріплення та поглиблення знань, отриманих студентами в процесі вивчення навчальної дисципліни, формування компетентностей, підбір фактичного матеріалу для виконання завдання, розвиток умінь аналізу, критичного мислення, самостійного вирішення реальних задач.

Форма проведення – виконання індивідуального завдання письмово та презентація (до 10 хв).

Завдання:

Проаналізувати ідеологічні впливи при прийнятті одного з рішень Верховної Ради України, що стосуються освіти, охорони здоров'я, культури.

Виділити ідеологічне обґрунтування у виступах народних депутатів (на основі стенограми засідань).

Дати оцінку впливовості ліберальної, консервативної чи соціалістичної ідеологій на прийняття рішення парламентом.

Охарактеризувати політичну та економічну раціональність пропозицій народних депутатів на фоні ідеологічного обґрунтування/репрезентації.

Порівняти ідеологічні обґрунтування політичних суперників з різних фракцій, оцінити їхню схожість і різницю.

Оцінити можливість класифікації українських політичних груп у парламенті на основі використання ними ідеологій лібералізму, консерватизму, соціалізму чи якоїсь іншої.

Вимоги до оформлення ІАЗ

Оптимальний обсяг аналітичної роботи – до 10-15 сторінок (без урахування титульного листа, змісту, списку використаних джерел та додатків – за необхідності) із можливим збільшенням кількості сторінок на 15 %.

Шрифт Times New Roman 14 розміру з полуторним міжрядковим інтервалом. Розмір полів: лівий – 25 мм, правий – 15 мм, верхній – 20 мм, нижній – 20 мм. Нумерація сторінок – праворуч зверху, без крапки в кінці (першою сторінкою вважається титульний аркуш, на ньому цифра 1 не ставиться)

Критерії оцінки: аргументованість, повнота викладення думки, логічність.

ЗРАЗОК ОФОРМЛЕННЯ ЗАВДАННЯ МОДУЛЬНОЇ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ

ЗАВДАННЯ МОДУЛЬНОЇ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ 1

з дисципліни: «Політичні ідеології»

Змістовий блок I. Політичні ідеології і їхня роль у публічному управлінні
спеціальність D4 «Публічне управління та адміністрування»

освітньо-наукова програма:

Публічне управління та адміністрування
освітній рівень – другий (магістерський)

Варіант 1

Опишіть, які ідеології використовувалися політичними силами, що боролися за незалежність України, на різних етапах цієї боротьби у ХІХ-ХХ століттях.

(дата) (прізвище, ініціали)

ЗРАЗОК ОФОРМЛЕННЯ ПИТАНЬ ДО ІСПИТУ

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ

Освітній рівень – магістр
Галузь знань D Бізнес, адміністрування та право
Спеціальність D4 Публічне управління та адміністрування
Освітня програма Публічне управління та адміністрування
Навчальна дисципліна Політичні ідеології

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ №1

Якими базовими поняттями політичної філософії оперують усі ідеології, вкладаючи в них свій
смысл?

Морфологія ідеологій. Як сконструйовані всі політичні ідеології?

Затверджено на засіданні кафедри
державного управління, протокол № ___ від _____

Екзаменатор Рубан Ю. Г.

Завідувач кафедри Рубан Ю. Г.

ОРІЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО ІСПИТУ З ДИСЦИПЛІНИ

1. Особливості знання про природу і про соціальний світ. Різниця у методах та результатах досліджень.
2. Вплив секуляризації та раціоналізації в ранньомодерній Європі на знання про суспільство. Поява нових гравців на політичному полі і вибір еліт на користь модерної держави.
3. Якими базовими поняттями політичної філософії оперують усі ідеології, вкладаючи в них свій смисл?
4. Конкуренція держав і змагальність у політиці. Головні ідеї Мак'явеллі і Гоббса.
5. Демократія і зміна змісту поняття народу.
6. Поява ідеологій як інструмента політичної мобілізації і дії.
7. Морфологія ідеологій. Як влаштовані всі політичні ідеології?
8. Ідеології як репрезентація та форма знання про суспільство і політику.
9. Взаємодія і співвідношення ідеології, політичної філософії і політичної науки.
10. Цілісні/глибокі і неглибокі ідеології, їхні зміни у XX-XXI століттях.
11. Влада, знання і право в контексті функціонування модерної держави. Взаємні впливи публічного управління та ідеології.
12. Історичний контекст появи лібералізму як першої ідеології.
13. Зasadничі принципи лібералізму. Критика лібералізму.
14. Ліберальне бачення історії і поняття прогресу.
15. Лібералізм і демократія.
16. Лібералізм в управлінні. Роль громадянського суспільства.
17. Лібералізм в управлінні. Економічні принципи лібералізму.
18. Ліберальний конституціоналізм. Присутність лібералізму в Конституції, політичній практиці і управлінських рішеннях в Україні.
19. Лібералізм в українській політиці. Які політичні сили декларують свою ідеологію як лібералізм?
20. Консерватизм як критика лібералізму. Складність відносин у суспільстві як виправдання традиції.
21. Консервативне бачення історії. Роль традиції у цьому баченні.
22. Церква і традиція як інструменти збереження влади еліт. Ідея консервативної революції і дискредитація консерватизму в 30-ті роки XX століття.
23. Зближення ідеологій у XX-XXI століттях.
24. Модифікації класичного лібералізму у XX-XXI століттях.
25. Модифікації класичного консерватизму у XX-XXI століттях.
26. Європейська християнська демократія після Другої світової війни. Ліберально-консервативний консенсус.
27. Радикальний консерватизм і неоконсерватори на початку XXI століття.
28. Політичний консерватизм в Україні. Які політичні сили декларують свою консервативність?
29. Націоналізм як відповідь на зміни в суспільствах і в політиці. Націоналізм і демократія.
30. Множинність націоналізмів. Націоналізм у Центральній і Східній Європі і його вплив на Україну.
31. Антиколоніальна боротьба і роль націоналізму у формуванні політичної карти світу. Запозичення глибини: ліберальний, консервативний і соціалістичний націоналізми, особливості їхнього впливу на управління.
32. Витоки соціалізму в політиці та ідеологіях. Моральний імпульс соціалізму і економічна реальність.
33. Комунізм як радикальний розвиток соціалістичної ідеології. Соціал-демократія проти комунізму.
34. Соціальна держава в країнах ЄС і її розвиток у XXI столітті.
35. Вплив соціалістичної ідеології в Україні в політиці і в публічному управлінні.
36. Політика як гра коаліцій. Особливості формування коаліцій, ідентичність та організація. Роль ідеології в цих процесах,
37. Вплив ідеологій переможних коаліцій на управління.

38. Ідеологія як мова і розрізнення свій/чужий.
39. Взаємопроникнення домінуючих ідеологій. Стабільність соціально-економічних політик і розчарування виборців.
40. Популізм як реакція на проблеми ліберальної демократії.
41. Поширення популізму в країнах Євросоюзу. Причини і наслідки.
42. Присутність популізму в Україні. Які політичні сили використовують ідеологеми популізму?
43. Сучасні інформаційно-комунікативні технології і нові інструменти формування політичних коаліцій.
44. Інформаційні війни, їхні інструменти, методи, реалізація інтересів.
45. Зростання ролі ідеологій як інструментів у боротьбі за реалізацію національних інтересів.
46. Особливості масового суспільства і роль медіа в ньому.
47. Політичні ідеології в тоталітарних режимах. Ідеологія як виправдання репресій і агресії.
48. Історична наука, ідеологія та історична пам'ять. Чому інтерпретація історії займає таке важливе місце в ідеологіях?
49. Історична політика як ідеологія. Україно-російська «війна пам'ятей».
50. Російська агресія і роль ідеології в її підготовці та здійсненні.
51. Вплив ідеологій як фактор національної безпеки у ХХІ столітті. Ідеологічні протистояння як проекція боротьби за реалізацію інтересів держав.

ОСНОВНІ ТЕРМІНИ

Автономія – спроможність особи, громади і суспільства в цілому формувати власний соціальний порядок попри зовнішні впливи.

Авторитаризм – теорія і практика управління “згори”, здійснення влади беззаперечним лідером, мудрість якого не підлягає сумніву, і передбачає обов’язок кожного учасника спільноти підкорятися його рішенням. Авторитаризм набуває форм абсолютної монархії, диктатури, в тому числі військової, і характеризується репресіями проти опозиції і придушенням політичних свобод. Варто розрізняти авторитаризм і тоталітаризм; авторитаризм не має на меті стирання різниці між державою і громадянським суспільством.

Авторитет – вплив поза формальною позицією у владі на особу, громаду і суспільство, але цей вплив визнається легітимним і таким, що має враховуватись при прийнятті рішень.

Анархізм – ідеологія, головна ідея якої полягає в тому, що влада у будь-яких її формах, особливо у формі держави, її уряду і законів, є злом, яке має бути подоланим завдяки формуванню соціального порядку і гармонії шляхом добровільної згоди учасників спільноти. Анархізм має корені в ідеях лібералізму і соціалізму, у Європі на початку ХХ століття був впливовим у профспілковому русі у формі синдикалізму.

Антиглобалізм – ідеологія різноманітного і організаційно не оформленого руху різних груп, які прагнуть заперечити і відкинути дискурси і практики неоліберальної глобалізації, що позначаються ними як репресивні, а відтак претендують на те, щоб виступати і діяти в інтересах різноманітних маргіналізованих і пригноблених глобалізмом груп. Джерела антиглобалізму можна знайти в анархізмі, комунізмі і лібералізмі.

Демократія – в ідеологіях це ідея народовладдя, участі народу в управлінні державою заради досягнення суспільного інтересу. Така загальна ідея деталізується по-різному: в ідеологіях, а відтак у політичних практиках, демократія набуває широкого діапазону форм. В історії в це поняття політики вкладали різний зміст, відповідно, в політичних дискурсах домінували різні розуміння демократії.

Ідеологія – репрезентація світу і місця людини в ньому завдяки вкладанню специфічного, характерного для цієї ідеології змісту в поняття, що служать для опису цього світу; серед таких понять рівність, свобода, справедливість, народ, влада, держава тощо, Ідеологія формує коаліцію як соціальну базу для політичної мобілізації і дії, метою якої є збереження, реформування або революційна зміна існуючої системи влади.

Коаліція – група гравців на політичному полі, які об’єднані для досягнення своїх інтересів. Характеристиками коаліції є: інтерес – це вигреш коаліції в результаті взаємодії з іншими коаліціями; ідентичність (сильна, слабка) – міра, з якою учасники коаліції пов’язують з нею реалізацію своїх особистих інтересів; організація (сильна, слабка) – міра реалізації особистих інтересів учасниками коаліції.

Комунізм – радикальна соціалістична ідеологія, що базується на ідеї спільної для трудящих класів/пролетаріату власності на всі засоби виробництва і всі блага, які вони продукують. Це має бути досягнуто шляхом революційного насильства, диктатури пролетаріату, усунення експлуаторських класів – буржуазії і великих землевласників. Держава, як інструмент насильства над пролетаріатом має стати непотрібною, її замінить самоорганізація суспільства. Практика комунізму в СРСР, Північній Кореї, на Кубі може бути описана як тоталітаризм.

Консерватизм – політична ідеологія, визначальною рисою якої є критичне ставлення до змін, що виражається у підтримці традиції як перевіреного історичного досвіду, недовірі до ідей, придуманих за письмовим столом, зокрема ідеї прогресу, а також у бажанні зберегти органічні, тобто низові суспільні інституції на противагу тим, що впроваджуються державою згори. Консерватизм, відповідно, не вірить у можливість покращення суспільства політичним шляхом, тобто шляхом прийняттям державними інститутами норм і примусом до їхнього дотримання.

Конституціоналізм – одна з засадничих ідей політичної теорії та ліберальної ідеології, що передбачає обмеження державної влади шляхом зовнішніх щодо неї, як правило, правових обмежень. Найважливіші з таких обмежень мають бути зафіксовані в правовій формі в конституції. При цьому конституціоналізм передбачає поділ влад, тобто розділення повноважень між різними інституціями для створення стримувань і противаг для унеможливлення узурпації влади і забезпечення верховенства права.

Лібералізм – ідеологія, що вирізняється наголошенням на певній множині цінностей, серед яких індивідуалізм, свобода, розум, справедливість, толерантність. Як політична практика, лібералізм заохочує пошук якомога більшого простору необмеженої дії особи, як правило, через мінімізацію ролі держави і сподівання на механізми вільного ринку. Щоб ці механізми належно працювали, індивіди, які діють раціонально і морально, повинні мати певну свободу, межі якої встановлюються законом. Сучасний лібералізм погоджується з обмеженим і обґрунтованим втручанням держави в соціальне і економічне життя з метою розвитку цих якостей в учасників спільноти.

Морфологія ідеологій – наявність у всіх ідеологіях спільної структури, яка передбачає: А – оцінку існуючого порядку; В – нарис бажаного майбутнього у вигляді гармонійного суспільства і справедливої держави; пояснення політичного переходу між А і В.

Нація – група людей, які поділяють спільні цінності, традиції, мову і культуру, об'єднані (чи добиваються об'єднання) в єдиній політичній формі – державі. В деяких політичних традиціях поняття нації і держави тотожні.

Націоналізм – ідея того, що нація є головним принципом політичної організації у світі. Звідси випливає, що “природним” є поділ людства на нації, і що нація є найдоречнішою і навіть єдиною легітимною політичною спільнотою. Деяко спрощено можна вважати, що політичною програмою націоналізму є привести кордони/територію держави у відповідність із територією проживання нації.

Незалежність – результат процесу, в якому нація звільняється від іноземного правління і створює суверенну державність.

Популізм – широкий спектр ідеологій, для яких характерним є представлення суспільства у вигляді двох гомогенних антагоністичних груп – “народу”, наділеного всіма чеснотами, і корумпованої еліти. З перспективи популізму погляди і думки цього “народу”, “звичайних людей” є критерієм моральності, а відтак легітимним обґрунтуванням політичної дії. Таким чином популізм протиставляється плюралізму і ліберальній демократії в цілому. Проте, на відміну від таких заперечень лібералізму як фашизм, нацизм і комунізм, популізм є швидше реформістською, ніж революційною ідеологією.

Соціалізм – ідеологія, в основі якої лежить філософський погляд на людину як на особистість, у формуванні якої вирішальну роль відіграє суспільство, зв'язки в ньому і належність до певних соціальних груп. Соціалізм заперечує вільний ринок/капіталізм, оскільки той розриває суспільну єдність завдяки приватній власності і конкуренції, а значить відчужує людину від самої себе, заперечує справжню соціальну рівність, підміняючи її правовою рівністю. Початкова ідеологія соціалізму вбачала подолання капіталізму через революцію, ліквідацію приватної власності і суспільну власність на засоби виробництва. В результаті історичного розвитку соціалізм як політична ідеологія зазнав багатьох розділень, передусім розділення між комунізмом і соціал-демократією.

Республіканізм – ідеологія, що бачить своїм ідеалом республіку, вкладаючи в зміст цього поняття не лише заперечення монархії, а й активну і вирішальну участь кожного громадянина в організації життя спільноти. Як політична теорія республіканізм спирається на особливу форму свободи – “недомінування”, тобто поєднання захисту від свавілля і тиранії з активною особистою участю в публічній сфері громадян, наділених такими чеснотами, як честь, патріотизм, відчуття відповідальності за спільноту. Виховання цих чеснот не є приватною справою, для цієї мети використовуються інституційні механізми республіки.

Соціал-демократія – помірковане/реформістське продовження соціалізму у ХХ столітті, яке відмовляється від революційних змін і націоналізації власності, натомість бачить можливість поступового зменшення соціальної нерівності через перерозподіл національного багатства і збільшення рівності можливостей завдяки державному регулюванню.

Соціальний ринок – поширена в консерватизмі, в першу чергу в європейській християнській демократії, ідея особливої ринкової економіки, що діє в умовах обмеженого державного втручання, але в якій реалізуються широкі програми соціального захисту.

Тоталітаризм – ідеологія і політична практика ліквідації приватної сфери життя людини, підпорядкування всієї її поведінки вищій меті і цілям, що проголошуються лідером і його партією/коаліцією. Інструментом ліквідації приватної сфери стає терор і пропаганда, спрямовані на ізоляцію окремої людини і недопущення поширення альтернативних ідеологій і політичних коаліцій.

Фашизм – узагальнююча назва набору ідей і поглядів, що має на меті ідентифікувати політичні явища різного походження і політичних практик, поширених у Європі у 20-40 роках ХХ століття. Порівняльний аналіз дає змогу виділити домінуючі теми, на основі яких можна виділити ядро фашизму як ідеології: антираціоналізм, боротьба, лідерство як втілення у волі народу в особі вождя. Фашизм не ставить за мету знищення приватної сфери і не є тоталітаризмом, на відміну від нацизму. В радянсько-російському політичному дискурсі поняття фашизму використовується зі специфічною пропагандистською метою – приписати злочини нацизму всім політичним силам, що були опонентами комунізму.

Фундаменталізм – поняття, що описує множину ідеологій, які пропонують різне бачення світу, але при цьому спираються на єдиний стиль мислення про світ. Для цього мислення характерним є оперття на деякі істини, які не підлягають сумніву, що, у свою чергу, відсилає до релігій, але до релігій у специфічній “цьогосвітній” інтерпретації. Релігія стає політичною, тобто способом ідентифікації та організації політичних рухів/коаліцій, для яких характерні антимодернізм та войовничість.

Християнська демократія – різновид консерватизму, що має свої початки в католицькій соціальній теорії і в розриві між консерватизмом і авторитаризмом після Другої світової війни. Католицька соціальна теорія та ідеологія християнської демократії, відповідно, із застереженням ставиться до ліберального капіталізму, натомість зосереджена на благові соціальної групи, а не окремої особи, наголошує на ролі співпраці, а не конкуренції, у його досягненні.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

а) основна:

1. Абетка політична. Громадянське суспільство і політика: навч. посіб. / за наук. ред. д-ра держ. упр. О. В. Радченка, ред.-упоряд. М. Д. Городок. Київ, 2016. 48 с.
2. Єрмоленко В. Плинні ідеології. Ідеї та політика в Європі XIX-XX століть. Київ: Дух і Літера, 2020. 480 с.
3. Кирилюк Ф. М. Філософія політичної ідеології: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2009. 520 с.
4. Консерватизм. Консервативна традиція політичного мислення від Едмунда Берка до Маргарет Тетчер. Антологія. Упоряд. Олег Проценко і Василь Лісовий. Київ: Смолоскип, 2008. 816 с.
5. Лібералізм. Ліберальна традиція політичного мислення від Джона Локка до Джона Ролза. Антологія. Упоряд. Олег Проценко. Київ: Смолоскип, 2009. 1128 с.
6. Лютий Т. Ідеологія: матриця ілюзій, дискурсів і влади. Київ: НАУКМА, 2016. 200 с.
7. Націоналізм. Теорії нації та націоналізму від Йоганна Фіхте до Ернеста Гелнера. Антологія. Упорядник Олег Проценко. Київ: Смолоскип, 2010. 684 с.
8. Ситник Г. П. Державне управління у сфері національної безпеки (концептуальні та організаційно-правові засади): підручник. Київ: НАДУ, 2012. 544 с.

б) додаткова література

1. Дзюба І. Інтернаціоналізм чи русифікація? Київ: НАУКМА, 2010, 336 с.
2. Донцов Д. Націоналізм. Незримі скрижалі Кобзаря. Маса і провід. Дух отари і дух провідництва. Київ: Фоліо, 2017. 576 с.
3. Іванішин В. Українська ідея. Вибрані твори. Київ: Крила, 2021. 928с.
4. Корабльова В. Соціальні смисли ідеології: монографія. Київ: ВАДЕКС, 2014. 350с.
5. Скрутон Р. Консерватизм. Запрошення до великої традиції. Київ: Наш формат, 2022, 176 с.
6. Heywood A. Political Ideologies. London: Macmillan International Higher Education. 2019. 292 p.
7. Baradat, L. Political ideologies: their origins and impact. New York: Routledge. 2016. 368 p.
8. Frederickson H. (Ed.) The public administration theory primer. Boulder, Colorado: WestView Press, 2018. 308 p.
9. Oxford Handbook of Political Ideologies. Edited by M.Freeman and others. Oxford: Oxford University Press. 2019. 940 p.
10. Political ideologies: an introduction. Robert Eccleshall [et al.]. New York: Rutledge. 261p.

в) законодавчі та нормативні акти

1. Закон України «Про державну службу» від 10.12.2015 № 889-VIII, із змінами. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text> (дата звернення: 25.10.2025).
2. Закон України «Про Кабінет Міністрів» від 27.02.2014 №794-VII, із змінами. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-18#Text> (дата звернення: 25.10.2025)
3. Указ Президента України від 14 вересня 2020 року «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про Стратегію національної безпеки України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text> (дата звернення: 25.10.2025).
4. Постанова Кабінету Міністрів України від від 3 листопада 2010 р. № 996 «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики», із змінами. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-2010-%D0%BF#Text> (дата звернення: 25.10.2025).

г) електронні ресурси

1. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: www.rada.gov.ua
2. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України. URL: www.kmu.gov.ua
3. Офіційний сайт Ради національної безпеки і оборони України. URL: <https://www.rnbo.gov.ua>
4. Офіційний сайт Національного агентства України з питань державної служби. URL: www.nads.gov.ua
5. Офіційний сайт Міністерства культури та інформаційної політики України. URL: <http://mincult.kmu.gov.ua>

Навчально-методичне видання

РУБАН Юрій Григорович

ПОЛІТИЧНІ ІДЕОЛОГІЇ

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ КОМПЛЕКС ДИСЦИПЛІНИ

*для здобувачів спеціальності D4
«Публічне управління та адміністрування»
Ступінь вищої освіти «Магістр»
Освітньо-наукова програма
«Публічне управління та урядування» (денна форма)*

Видання подається в авторській редакції

Підп. до друку 25.12.2025.

Ум.-друк. арк. 3,5.

Видавець

Навчально-науковий інститут публічного управління та державної служби
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

